GENERALINĖS ADVOKATĖS
LAILA MEDINA IŠVADA,
pateikta 2022 m. rugsėjo 15 d.[1]

Byla C-396/21

KT,
NS
prieš
FTI Touristik GmbH

(*Landgericht München I* (Miuncheno I-asis apygardos teismas, Vokietija) prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – SESV 267 straipsnis – Direktyva 2015/2302 – Kelionės paslaugų paketo sutarties vykdymas – Nepakankama atitiktis teikiant į kelionės paslaugų paketo sutartį įtrauktą kelionės paslaugą – Kainos sumažinimas už bet kurį laikotarpį, kai buvo nepakankama atitiktis – Neišvengiamos ir nepaprastos aplinkybės – Kelionės tikslo vietoje nustatyti apribojimai dėl infekcinės ligos plitimo visame pasaulyje – COVID-19)

Įvadas

1. COVID-19 pandemija yra viena rimčiausių mūsų laikų ekstremaliųjų sveikatos situacijų, sukėlusi daugybę krizių. Siekdamos kovoti su pandemijos plitimu, vyriausybės visame pasaulyje nustatė apribojimus, kurių trukmė ir mastas neturi precedento taikos metu. COVID-19 pandemijos keliami iššūkiai yra daugialypiai ir įvairiapusiai. Esant tam tikroms aplinkybėms, pandemija patikrino esamą teisės sistemą ir jos veiksmingumą reglamentuojant tokių krizių padarinius.

2. Turizmo sektorius buvo vienas iš labiausiai nuo pandemijos nukentėjusių sektorių[2]. Pandemijos poveikis šiam sektoriui išlieka iki šiol, o dauguma ekspertų nesitiki visiško atsigavimo iki 2024 m.[3] Šioje byloje nagrinėjamas labai specifinis pandemijos poveikio aspektas, susijęs su Direktyvoje 2015/2302[4] reglamentuojamu kelionės paslaugų paketo sutarčių vykdymu ir su naudojimusi teisėmis dėl nepakankamos atitikties vykdant šias sutartis. Nepaisant šios bylos ir su

[1] Originalo kalba: anglų.

[2] Žr. Pasaulio turizmo organizacijos surinktus duomenis (https://www.unwto.org/tourism-data/international-tourism-and-covid-19).

[3] Žr. Pasaulio ekonomikos forumas „This is the Impact of Covid-19 on the Travel Sector“ („Štai koks yra COVID-19 poveikis kelionių sektoriui“) (https://www.weforum.org/agenda/2022/01/global-travel-tourism-pandemic-covid-19/).

[4] 2015 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2015/2302 dėl kelionės paslaugų paketų ir susijusių kelionės paslaugų rinkinių, kuria iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2006/2004 ir Direktyva 2011/83/ES bei panaikinama Tarybos direktyva 90/314/EEB (OL L 326, 2015, p. 1).

ja susijusios bylos *UFC – Que choisir ir CLCV*, C-407/21, kurioje šiandien teikiu išvadą, specifikos, jos turi platesnę reikšmę, nes jose Teisingumo Teismo pirmą kartą prašoma išnagrinėti pandemijos pasekmes kelionės paslaugų paketo sutarčių vykdymui.

Teisinis pagrindas

Europos Sąjungos teisė

Direktyva 2015/2302

3. Direktyvos 2015/2302 3 straipsnio 12 ir 13 punktuose pateiktos šios apibrėžtys:

„12) neišvengiamos ir nepaprastos aplinkybės – padėtis, kurios šalis, kuri remiasi tokia padėtimi[,] negali valdyti, ir kurios pasekmių nebūtų buvę galima išvengti, net jei būtų imtasi visų pagrįstų priemonių;

13) nepakankama atitiktis – į paketą įtrauktų kelionės paslaugų neteikimas arba netinkamas jų teikimas“.

4. Direktyvos 2015/2302 14 straipsnis „Kainos sumažinimas ir žalos atlyginimas“ suformuluotas taip:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad keliautojui būtų suteikta teisė mokėti atitinkamai mažesnę kainą bet kuriuo laikotarpiu, kai buvo nepakankama atitiktis, nebent organizatorius įrodytų, kad nepakankama atitiktis kilo dėl keliautojo kaltės.

2. Keliautojui suteikiama teisė gauti iš organizatoriaus tinkamą atlyginimą už bet kokią žalą, kurią keliautojas patiria dėl nepakankamos atitikties. Atlyginimas išmokamas be nepagrįsto delsimo.

3. Keliautojui nesuteikiama teisė į žalos atlyginimą, jeigu organizatorius įrodo, kad nepakankama atitiktis atsirado dėl:

a) keliautojo kaltės;

b) trečiosios šalies, nesusijusios su į kelionės paslaugų paketo sutartį įtrauktų kelionės paslaugų teikimu, kaltės, ir todėl nebuvo įmanoma jos numatyti arba išvengti, arba

c) neišvengiamų ir nepaprastų aplinkybių.

<…>“

Nacionalinė teisė

5. *Bürgerliches Gesetzbuch* (Civilinis kodeksas, toliau – BGB) 651i straipsnyje nustatyta:

„1. Kelionės organizatorius atsako keliautojui už tinkamą kelionės paslaugų paketo vykdymą.

2. Kelionės paslaugų paketas yra įvykdytas tinkamai, jei jis atitinka sutartyje nustatytą pobūdį. Jei dėl pobūdžio nebuvo susitarta, kelionės paslaugų paketas yra įvykdytas tinkamai, jei:

1) jis yra tinkamas naudoti, kaip nustatyta sutartyje, arba

2) jis yra tinkamas įprastai naudoti ir pasižymi tokiomis savybėmis, kaip įprasti to paties tipo kelionės paslaugų paketai, kurių keliautojas gali tikėtis pagal paketo tipą.

Kelionės paslaugų paketas taip pat yra įvykdytas netinkamai, jei kelionės organizatorius nesuteikia kelionės paslaugų arba jas suteikia nepagrįstai uždelsęs.

3. Jeigu kelionės paslaugų paketas įvykdytas netinkamai, keliautojas, jei tenkinamos toliau nustatytos sąlygos ir nenumatyta kitaip:

<…>

6) gali pasinaudoti teisėmis, kylančiomis iš kelionės kainos sumažinimo (651m straipsnis) <…>

<…>“

6. BGB 651m straipsnio 1 dalyje įtvirtinta:

„Kelionės kaina mažinama atsižvelgiant į netinkamai suteiktų kelionės paslaugų trukmę. Kelionės kaina turi būti mažinama proporcingai kelionės paslaugų paketo be nustatytų neatitikimų ir jo realios vertės sutarties sudarymo momentu santykiui. Kainos sumažinimas prireikus turi būti atliekamas remiantis vertinimu.“

Faktinės aplinkybės, procesas ir prejudicinis klausimas

7. 2019 m. gruodžio 30 d. ieškovai pagrindinėje byloje užsisakė 14 dienų atostogų kelionę iš Vokietijos į Kanarų salas Ispanijoje laikotarpiui nuo 2020 m. kovo 13 d. iki 2020 m. kovo 27 d. Ieškovai išvyko į atostogų kelionę, kaip ir buvo numatyta.

8. Vis dėlto 2020 m. kovo 15 d. buvo uždaryti paplūdimiai ir įsigaliojo komendanto valanda, siekiant suvaldyti COVID-19 pandemiją. Viešbučio komplekse, kuriame buvo apsistoję ieškovai, buvo uždrausta naudotis baseinais ir gultais ir buvo nutraukta pramoginė programa. Ieškovams buvo leidžiama išeiti iš kambario tik pavalgyti arba pasiimti gėrimų. 2020 m. kovo 18 d. valdžios institucijos informavo ieškovus, kad jie turi būti bet kuriuo metu pasirengę per vieną valandą išvykti į oro uostą. Po septynių dienų kelionė baigėsi ir jie grįžo į Vokietiją.

9. Ieškovai *Amtsgericht München* (Miuncheno apylinkės teismas, Vokietija) pareiškė ieškinį atsakovei *FTI Touristik GmbH* ir pareikalavo proporcingai 70 % sumažinti kelionės kainą už septynias dienas. 2020 m. lapkričio 26 d. sprendimu tas teismas atmetė ieškinį, motyvuodamas tuo, kad priemonės, kurių imtasi siekiant apsaugoti keliautojų sveikatą dėl mirtino viruso, nelaikytinos netinkamu kelionės paslaugų paketo įvykdymu, kaip tai suprantama pagal BGB 651i straipsnį.

10. Ieškovai pateikė apeliacinį skundą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad BGB 651i straipsnyje numatyta organizatoriaus atsakomybė be kaltės. Taigi galima teigti, kad organizatorius yra atsakingas už apribojimus, nustatytus kaip sveikatos apsaugos priemonės. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad kelionės metu panašūs apribojimai buvo nustatyti ir Vokietijoje. Taigi Ispanijos valdžios institucijų priimtas priemones būtų galima priskirti ne prie išimtinių aplinkybių kelionės tikslo vietoje, bet prie įprastų priemonių, kurių imtasi visoje Europoje dėl pandemijos.

11. Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla abejonių dėl to, ar nustatytus apribojimus galima vertinti kaip susijusius su „bendra kasdienio gyvenimo rizika“, kuriai netaikoma Direktyvos 2015/2302 14 straipsnio 1 dalis. Tas teismas aiškina, kad šios doktrinos ištakos glūdi *Bundesgerichtshof* (Aukščiausiasis Federalinis Teismas, Vokietija) jurisprudencijoje. Pagal šią doktriną pareiga atlyginti žalą pagal kelionės paslaugų teikimo sutartis gali būti ribojama atsižvelgiant į aplinkybes, susijusias tik su asmeniniu keliautojo gyvenimu, arba aplinkybes, kuriomis pasireiškia rizika, kurią keliautojas turi prisiimti kasdieniame gyvenime. Todėl keliautojas turi prisiimti veiklos, kurią apima bendra kasdienio gyvenimo rizika, riziką tais atvejais, kai organizatorius nėra pažeidęs savo pareigų arba kai žala atsirado ne dėl įvykio, dėl kurio kyla organizatoriaus atsakomybė. Taip yra, pavyzdžiui, tuo atveju, kai, nesinaudodamas kelionės paslaugomis, keliautojas atostogų vietoje patiria nelaimingą atsitikimą, suserga arba tampa nusikaltimo auka, arba kitaip nebegali naudotis kelionės paslaugomis dėl asmeninių priežasčių.

12. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nurodo, kad gali būti, jog tuo metu, kai buvo priimta Direktyva 2015/2302, galimas pandemijos protrūkis nebuvo svarstomas.

13. Šiomis aplinkybėmis *Landgericht München I* (Miuncheno I-asis apygardos teismas, Vokietija) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šį prejudicinį klausimą:

„Ar dėl infekcinės ligos kelionės tikslo vietoje nustatyti apribojimai reiškia nepakankamą atitiktį, kaip tai suprantama pagal [Direktyvos 2015/2302] 14 straipsnio 1 dalį, net jei tokie apribojimai dėl infekcinės ligos plitimo visame pasaulyje buvo nustatyti tiek keliautojo gyvenamojoje vietoje, tiek kitose šalyse?“

Analizė

14. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausimą užduoda iš esmės tam, kad išsiaiškintų, ar Direktyvos 2015/2302 14 straipsnio 1 dalį reikia aiškinti taip, kad pagal ją keliautojas turi teisę mokėti mažesnę kainą dėl nepakankamos atitikties vykdant kelionės paslaugų paketo sutartį, kai ši nepakankama atitiktis atsirado dėl apribojimų, nustatytų siekiant užkirsti kelią kelionės tikslo vietoje paplitusios infekcinės ligos plitimui, kai tokie apribojimai taip pat nustatyti keliautojo gyvenamojoje vietoje ir visame pasaulyje.

a) Teisė mokėti mažesnę kainą esant COVID-19 pandemijai

15. Pagal suformuotą jurisprudenciją Teisingumo Teismo taikomi aiškinimo metodai reikalauja atsižvelgti ne tik į atitinkamos nuostatos formuluotę, bet ir į jos kontekstą bei aktu, kuriame ji įtvirtinta, siekiamus tikslus [5]. Sąjungos teisės nuostatos genezė taip pat gali suteikti svarbios informacijos ją aiškinant [6].

16. Visų pirma pagal Direktyvos 2015/2302 14 straipsnio 1 dalies formuluotę keliautojas turi teisę „mokėti atitinkamai mažesnę kainą bet kuriuo laikotarpiu, kai buvo nepakankama atitiktis, nebent organizatorius įrodytų, kad nepakankama atitiktis kilo dėl keliautojo kaltės“. Iš šios nuostatos matyti, kad teisė mokėti mažesnę kainą priklauso nuo *vienos sąlygos*, būtent „nepakankamos atitikties“, ir jai taikoma *viena išimtis*, t. y. kai nepakankama atitiktis kilo dėl keliautojo kaltės.

17. Direktyvos 2015/2302 3 straipsnio 13 punkte sąvoka „nepakankama atitiktis“ apibrėžta kaip „į paketą įtrauktų kelionės paslaugų neteikimas arba netinkamas jų teikimas“. Šioje apibrėžtyje nėra kaltės elemento ir neatsižvelgiama į aplinkybes, dėl kurių atsirado nepakankama atitiktis. Taigi, norint nustatyti nepakankamą atitiktį, reikia tik palyginti į paketą įtrauktas paslaugas su faktiškai suteiktomis paslaugomis. Tai – *objektyvi* išvada. Vadinasi, keliautojo teisė mokėti mažesnę kainą dėl nepakankamos atitikties negali priklausyti nuo šios nepakankamos atitikties *priežasties* arba, kaip nurodo Komisija, nuo jos *kilmės*.

18. Direktyvos 2015/2302 14 straipsnio 1 dalyje nustatyta teisės mokėti mažesnę kainą išimtis yra paprasta: jeigu nepakankama atitiktis kilo dėl keliautojo kaltės. Kaip taisyklės išimtis, ji turi būti aiškinama *siaurai*. Taigi ji negali būti taikoma situacijoms, kurios nėra aiškiai numatytos.

19. Darytina išvada, kad esant nepakankamai atitikčiai, kilusiai dėl bet kurio kito asmens (organizatoriaus, paslaugų teikėjo arba su kelionės paslaugų paketo sutartimi nesusijusios trečiosios šalies) kaltės arba dėl neišvengiamų ir nepaprastų aplinkybių, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2015/2302 3 straipsnio 12 punktą, keliautojas nepraranda teisės mokėti mažesnę kainą. Kaip savo rašytinėse pastabose teisingai nurodo Suomijos vyriausybė, vertinant nepakankamą atitiktį, nėra svarbu, ko būtų tikėjęsis protingas vartotojas, atsižvelgdamas į aplinkybes, susiklosčiusias po kelionės paslaugų paketo sutarties sudarymo. Šis vertinimas gali priklausyti tik nuo kelionės paslaugų teikimo sutartyje faktiškai numatytų paslaugų.

20. Be to, tokį aiškinimą patvirtina Direktyvos 2015/2302 14 straipsnio 1 dalies, esančios jos IV skyriuje, kuriame pateiktos paketo vykdymo taisyklės, kontekstas. Siekiant įgyvendinti suderinimą, kiek tai susiję su kelionės paslaugų paketo sutartimis, šioje direktyvoje nustatyta sutartinės atsakomybės sistema, pagal kurią kelionės paslaugų paketo organizatoriai yra atsakingi prieš vartotojus, su jais sudariusius sutartis dėl tokių kelionės paslaugų paketų [7]. Šiai sutartinės atsakomybės sistemai būdingi du svarbūs bruožai. Pirma, nustatyta atsakomybė *be kaltės*, o išimties taikymo pagrindai nustatyti išsamiai. Antra, pagal ją organizatorius *prisiima* atsakomybę už bet kokią nepakankamą atitiktį.

21. Visų pirma Direktyvos 2015/2302 13 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybės narės turi užtikrinti, kad organizatorius būtų atsakingas už į paketą įtrauktų kelionės paslaugų teikimą, nepriklausomai nuo to, ar tas paslaugas turi teikti pats organizatorius, ar kiti kelionės paslaugų teikėjai. Pagal šios direktyvos 13 straipsnio 3 dalį, jeigu kuri nors iš kelionės paslaugų vykdoma ne

[5] 2021 m. rugsėjo 30 d. Sprendimas *Commerzbank* (C-296/20, EU:C:2021:784, 40 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

[6] 2019 m. spalio 1 d. Sprendimas *Planet49* (C-673/17, EU:C:2019:801, 48 punktas).

[7] Pagal analogiją žr. 2021 m. kovo 18 d. Sprendimą *Kuoni Travel* (C-578/19, EU:C:2021:213, 34 punktas).

taip, kaip nustatyta kelionės paslaugų paketo sutartyje, organizatorius tokią nepakankamą atitiktį ištaiso, išskyrus atvejus, kai tai yra neįmanoma arba sukeltų neproporcingų išlaidų, atsižvelgiant į nepakankamos atitikties mastą ir į kelionės paslaugų, kurioms padarytas poveikis, vertę. Tais atvejais, kai organizatorius neištaiso nepakankamos atitikties, taikomas Direktyvos 2015/2302 14 straipsnis.

22. O Direktyvos 2015/2302 14 straipsnyje numatytos dvi atskiros teisės, kuriomis galima pasinaudoti esant nepakankamai atitikčiai: jo 1 dalyje numatyta teisė mokėti mažesnę kainą, o jo 2 ir 3 dalyse – teisė gauti tinkamą žalos atlyginimą. Šioms teisėms taikomos skirtingos sąlygos. Pirma, kaip nurodyta šios išvados 16 punkte, teisė mokėti mažesnę kainą atsiranda, kai yra nepakankama atitiktis, ir ji netaikoma tik jeigu organizatorius įrodo, kad nepakankama atitiktis kilo dėl keliautojo kaltės. Antra, teisė gauti žalos atlyginimą atsiranda, kai žala patiriama dėl bet kokios nepakankamos atitikties, ir vienintelės išimtys išsamiai išvardytos Direktyvos 2015/2302 14 straipsnio 3 dalyje. Konkrečiai kalbant, organizatorius turi įrodyti, kad nepakankama atitiktis atsirado dėl keliautojo kaltės arba dėl trečiosios šalies, nesusijusios su į kelionės paslaugų paketo sutartį įtrauktų kelionės paslaugų teikimu, kaltės, arba dėl neišvengiamų ir nepaprastų aplinkybių.

23. Iš Direktyvos 2015/2302 14 straipsnio struktūros matyti, kad teisės į žalos atlyginimą išimtys yra būdingos šiai teisei ir negali būti taikomos teisei mokėti mažesnę kainą.

24. Galiausiai šį aiškinimą patvirtina Direktyvos 2015/2302 tikslas, kuris, be kita ko, pagal jos 1 straipsnį yra užtikrinti aukšto lygio vartotojų apsaugą. Atsižvelgiant į šį tikslą, įsipareigojimai pagal kelionės paslaugų paketo sutartį, kurios netinkamas vykdymas arba nevykdymas lemia kelionės organizatoriaus atsakomybę, negali būti aiškinami siaurai[8]. Kaip Komisija iš esmės nurodo savo rašytinėse pastabose[9], šis aiškinimas atitinka šioje direktyvoje nustatytos sutartinės atsakomybės sistemos, pagal kurią atsakomybę dėl *visų* sutarties nevykdymo arba netinkamo vykdymo *atvejų prisiima* organizatorius, tikslą. Tokiais atvejais vartotojas gali reikalauti organizatoriaus žalos atlyginimo ir jam nereikia atlikti papildomo tyrimo, siekiant nustatyti dėl nepakankamos atitikties kaltą asmenį arba nepakankamos atitikties priežastį, taigi galima užtikrinti aukšto lygio vartotojų apsaugą.

25. Teisės mokėti mažesnę kainą *atsiejimą* nuo nepakankamos atitikties priežasties patvirtina nagrinėjamos nuostatos genezė. Komisijos pasiūlymo dėl teisės akto 12 straipsnyje buvo numatytos tokios pačios teisės mokėti mažesnę kainą ir teisės į žalos atlyginimą išimtys[10]. T. y. keliautojas neturėjo turėti teisės mokėti mažesnę kainą, jeigu organizatorius, be kita ko, įrodytų, kad nepakankamą atitiktį lėmė neišvengiamos ir nepaprastos aplinkybės. Vis dėlto vykstant teisėkūros procesui teisė mokėti mažesnę kainą buvo atsieta nuo teisės į žalos atlyginimą. Kaip savo rašytinėse pastabose iš esmės nurodo Komisija, tai patvirtina išvadą, kad teisės aktų leidėjas siekė suteikti keliautojui teisę mokėti mažesnę kainą, nepaisant su kalte susijusių aplinkybių arba nepakankamos atitikties priežasties, taip pat ir esant neišvengiamoms ir nepaprastoms aplinkybėms.

8 Šiuo klausimu žr. 2021 m. kovo 18 d. Sprendimą *Kuoni Travel* (C-578/19, EU:C:2021:213, 45 punktas).

9 Šiuo klausimu Komisija cituoja generalinio advokato M. Szpunar išvadą byloje *Kuoni Travel* (C-578/19, EU:C:2020:894, 40 punktas).

10 Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl kelionės paslaugų paketų ir rinkinių, kuria keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 2006/2004 bei Direktyva 2011/83/ES ir panaikinama Tarybos direktyva 90/314/EEB (COM/2013/0512 *final* – 2013/0246 (COD)).

26. Atsižvelgiant į Direktyvos 2015/2302 14 straipsnio 1 dalies tekstą, kontekstą ir tikslą, taip pat į jos genezę, galima daryti išvadą, kad keliautojas turi teisę mokėti mažesnę kainą, kai nėra organizatoriaus kaltės ir kai nepakankama atitiktis atsirado dėl neišvengiamų ir nepaprastų aplinkybių.

27. Nagrinėjamu atveju nustatyta, kad nepakankamą atitiktį lėmė apribojimai, kuriuos nustatė administracinės institucijos, siekdamos užkirsti kelią COVID-19 pandemijos plitimui 2020 m. kovo mėn. Tokios priemonės yra teisinis pandemijos poveikis, kurį galima atskirti nuo faktinio pandemijos poveikio (susijusio, pavyzdžiui, su pagrindinių darbuotojų liga, izoliavimu arba mirtimi)[11]. Teisinėje literatūroje vartojama *fait du prince* sąvoka, kuri reiškia reguliavimo priemones arba draudimus, dėl kurių neįmanoma vykdyti sutartinių įsipareigojimų ir dėl kurių skolininkas atleidžiamas nuo pareigos atlyginti nuostolius[12]. Valdžios institucijų įsikišimas į sutartinius santykius paprastai yra *force majeure* aplinkybė[13]. Kaip aiškinu savo išvadoje susijusioje byloje *UFC -Que choisir ir CLCV*, C-407/21, Direktyvoje 2015/2302 *force majeure* sąvoka patenka į sąvoką „neišvengiamos ir nepaprastos aplinkybės“, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 3 straipsnio 12 punktą. Nagrinėjamu atveju turėtų būti laikoma, kad 2020 m. kovo mėn. dėl pandemijos teisės aktuose nustatyti apribojimai patenka į šią sąvoką. Iš tiesų tokie apribojimai prilygsta padėčiai, kurios organizatorius negali valdyti ir kurios pasekmių nebūtų buvę galima išvengti, net jei būtų imtasi visų pagrįstų priemonių[14].

28. Kaip jau minėta, neišvengiamų ir nepaprastų aplinkybių atsiradimas neatleidžia organizatoriaus nuo pareigos sumažinti kainą. Tam, kad keliautojas turėtų teisę mokėti mažesnę kainą, nacionalinis teismas turi tiesiog konstatuoti, kad į paketą įtrauktos kelionės paslaugos nebuvo suteiktos arba buvo suteiktos netinkamai. Taigi tai, kad nepakankamą atitiktį lėmė apribojimai, kurie buvo nustatyti dėl pandemijos ir kurie prilygsta neišvengiamoms ir nepaprastoms aplinkybėms, ir tai, kad panašių priemonių taip pat buvo imtasi keliautojo gyvenamojoje vietoje, neturi įtakos teisei mokėti mažesnę kainą.

29. Vis dėlto buvo pateikti skirtingi argumentai, kuriais prieštaraujama tokiam aiškinimui, kalbant apie COVID-19 pandemiją. Visų pirma Čekijos vyriausybė rašytinėse pastabose nurodė, kad Direktyva 2015/2302 tokiomis aplinkybėmis netaikytina. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui taip pat kyla abejonių dėl to, ar šios direktyvos apsauga taikoma kalbant apie pandemiją. Dėl priežasčių, kuriais paaiškinau analizuodama antrąjį klausimą šiandien pateiktoje išvadoje susijusioje byloje *UFC -Que choisir ir CLVC*, C-407/21, nesutinku su tokiu požiūriu. Iš tiesų pagal šiuo metu galiojančią teisę Direktyva 2015/2302 taikoma ne tik tam tikro masto arba vietos lygio kelionių sutrikdymo atvejais.

[11] Berger, K. P. ir Behn, D., „Force Majeure and Hardship in the Age of Corona: A Historical and Comparative Study“, *McGill Journal of Dispute Resolution*, Vol. 6 (2019–2020), Number 4, p. 79–130, p. 91.

[12] Žr. Heinich, J., „L'incidence de l'épidemie de coronavirus sur les contrats d'affaires: de la force majeure à l'imprévision“, *Recueil Dalloz*, 2020, p. 611, ir Philippe, D., „The Impact of the Coronavirus Crisis on the Analysis and Drafting of Contract Clauses“, leidinyje Hondius, E., Santos Silva, M., Nicolussi, A., Salvador Coderch, P., Wenderhorst, C. ir Zoll, F. (red.), *Coronavirus and the Law in Europe*, Intersentia, Cambridge, Antwerp, Chicago, 2021, p. 527–552, p. 537. Bendrai žr. Aune, A. C., *Le "fait du prince" en droit privé*, RLDC, 2008, 2930.

[13] Žr. Philippe, D., „The Impact of the Coronavirus Crisis on the Analysis and Drafting of Contract Clauses“, leidinyje Hondius, E. ir kt., *op. cit.*, p. 527 ir 537.

[14] Žr. Borghetti, J–S., „Non-Performance and the Change of Circumstances under French Law“, leidinyje Hondius, E. ir kt., *op. cit.*, p. 509–526, p. 515, kuris pažymi, kad „išskyrus išimtinį atvejį, kai sutarties sudarymo metu buvo galima pagrįstai numatyti izoliavimo priemones, šios priemonės turėtų <…> būti laikomos prilygstančiomis *force majeure* <…>“.

30. Dėl „*bendros kasdienio gyvenimo rizikos*“ doktrinos, kaip ją aiškina prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas [15], pažymėtina, kad ji susijusi ne su teise mokėti mažesnę kainą, o su organizatoriaus pareiga sumokėti žalos atlyginimą. Vis dėlto, kaip paaiškinau šios išvados 22 punkte, pagal Direktyvą 2015/2302 teisei mokėti mažesnę kainą ir teisei į žalos atlyginimą taikomos skirtingos sąlygos. Todėl, mano nuomone, ši doktrina nėra svarbi nustatant teisę mokėti mažesnę kainą. Be to, nagrinėjamu atveju kalbama ne apie tai, kad keliautojas negalėjo pasinaudoti kelionės paslaugų paketo sutartyje numatytomis paslaugomis dėl bendros rizikos gyvybei, kuri kilo keliautojui (pavyzdžiui, dėl to, kad jis užsikrėtė virusu). Kalbama apie paslaugų nesuteikimą, nes jas suteikti tapo teisiškai neįmanoma dėl vyriausybės priimtų priemonių.

31. Čekijos vyriausybė tvirtino, kad galiojančių teisės aktų laikymasis yra numanoma kiekvienos sutarties sąlyga. Apribojimai, kurie nustatyti keliautojui būnant kelionės tikslo vietoje, buvo taikomi *erga omnes* ir jų turėjo laikytis tiek organizatorius, tiek paslaugų teikėjas bei keliautojas. Taigi, Čekijos vyriausybės nuomone, organizatorius neturėtų atsakyti už netinkamą paslaugų suteikimą dėl valstybės nustatytų apribojimų.

32. Šalys iš tiesų privalo laikytis kelionės tikslo šalyje galiojančios teisės. Šios bylos aplinkybėmis tai reiškia, kad organizatorė ir paslaugų teikėja privalėjo laikytis Ispanijos vyriausybės nustatytų apribojimų. Pareigos laikytis galiojančių teisinių priemonių pasekmė buvo ta, kad suteikti tam tikras paslaugas, susijusias su socialiniais ryšiais, tapo teisiškai neįmanoma. Taigi dėl vyriausybės taikomų apribojimų organizatorė turėtų būti atleista nuo pareigos vykdyti sutartinius įsipareigojimus, kuriems turi įtakos vyriausybės taikomi apribojimai. Be to, organizatorei iš esmės neturėtų būti taikoma atsakomybė už žalą pagal Direktyvos 2015/2302 14 straipsnio 3 dalies c punktą. Vis dėlto, atsižvelgiant į šios išvados 20 ir paskesniuose punktuose paaiškintą šios direktyvos 14 straipsnio struktūrą, organizatorė neatleidžiama nuo pareigos atitinkamai sumažinti paketo kainą. Taigi manau, kad Čekijos vyriausybės argumentas dėl numanomos sutarties sąlygos neturi įtakos keliautojo teisei mokėti mažesnę kainą.

33. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pabrėžė, kad apribojimai buvo taikomi ne tik kelionės tikslo vietoje, bet ir keliautojo gyvenamojoje vietoje. Tai reikštų, kad reikia įvertinti paslaugų nesuteikimą, atsižvelgiant į aplinkybes, susiklosčiusias tuo metu, kai paslaugos nebuvo suteiktos. Vis dėlto, kaip aiškiai nurodyta šioje išvadoje, paslaugų nesuteikimas nevertinamas atsižvelgiant į aplinkybes, susiklosčiusias po sutarties sudarymo. Jis vertinamas atsižvelgiant į sutartyje numatytas kelionės paslaugas, kurių nebegalima teikti pradėjus vykdyti paketą. Kitas klausimas, kuris šioje byloje nekeliamas, yra tai, ar esama nepakankamos atitikties, kai šalys sudaro sutartį po apribojimų nustatymo.

34. Taip pat pažymėtina, kad organizatoriaus pareigos sumažinti kainą įvykdymas, net jeigu nepakankamą atitiktį lemia neišvengiamos ir nepaprastos aplinkybės, neriboja jo teisės reikalauti žalos atlyginimo pagal Direktyvos 2015/2302 22 straipsnį. Šiame straipsnyje nustatyta, kad valstybės narės turi užtikrinti, jog tais atvejais, kai organizatorius sumažina kainą, jis turi teisę reikalauti žalos atlyginimo iš bet kurios trečiosios šalies, kuri prisidėjo sukeliant įvykį, dėl kurio teko sumažinti kainą. Ši nuostata yra Direktyvos 2015/2302 14 straipsnio 1 dalyje nustatytos atsakomybės be kaltės sistemos „atsvara“. Organizatoriaus pareiga sumažinti kainą taip pat gali būti aplinkybė, į kurią valstybės narės atsižvelgia spręsdamos, kokio dydžio paramą suteikti organizatoriams dėl pandemijos pagal Laikinąją valstybės pagalbos priemonių sistemą [16].

[15] Žr. šios išvados 11 punktą.

[16] Komisijos komunikatas „Laikinoji valstybės pagalbos priemonių, skirtų ekonomikai remti reaguojant į dabartinį COVID-19 protrūkį, sistema“, 2020/C 91 I/01, C/2020/1863 (OL C 91 I, 2020, p. 1) (toliau – Laikinoji sistema). Nuo priėmimo Laikinoji sistema buvo iš dalies pakeista šešis kartus.

35. Taigi darau tarpinę išvadą, kad keliautojas turi teisę mokėti mažesnę kainą dėl nepakankamos atitikties vykdant kelionės paslaugų paketo sutartį pagal Direktyvos 2015/2302 14 straipsnio 1 dalį tuo atveju, kai nepakankamą atitiktį lemia apribojimai, nustatyti siekiant neleisti plisti infekcinei ligai, ir kai tokie apribojimai taip pat nustatyti keliautojo gyvenamojoje vietoje ir visame pasaulyje.

36. Vis dėlto, net jeigu paslaugų nesuteikimo priežastis neturi įtakos pačiai vartotojo teisei mokėti mažesnę kainą, kaip paaiškinsiu kitame skirsnyje, ji turėtų turėti įtakos kainos sumažinimo dydžiui, kurio turi teisę reikalauti keliautojas.

b) Teisės mokėti mažesnę kainą apribojimas per COVID-19 pandemiją

37. Nustatomos organizatoriaus pareigos sumažinti kainą pagal
Direktyvos 2015/2302 14 straipsnio 1 dalį apimtis nėra neribota. Pirmiausia ši pareiga gali būti vertinama tik atsižvelgiant į paketą sudarančių paslaugų, kurių nesuteikimas arba netinkamas suteikimas lemia nepakankamą atitiktį, apimtį. Kaip rašytinėse pastabose pažymi Prancūzijos vyriausybė, nepakankamai atitikčiai savo ruožtu būdingas „*vidinis apribojimas*“, nes ji gali būti vertinama tik atsižvelgiant į kelionės paslaugų teikimo sutartį. Taigi organizatoriui negali būti taikoma atsakomybė už prarastą galimybę naudotis paslaugomis, kurios *nepatenka į* kelionės paslaugų teikimo sutarties *taikymo sritį*. Nagrinėjamu atveju atrodo, kad galimybė lankytis viešuosiuose paplūdimiuose arba parduotuvėse, restoranuose ir pramogų vietose, esančiose už viešbučio komplekso ribų, nebuvo įtraukta į kelionės paslaugų teikimo sutartį. Vis dėlto tai turi nustatyti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

38. Antra, pagal Direktyvos 2015/2302 14 straipsnio 1 dalį keliautojas turi teisę mokėti „atitinkamai“ mažesnę kainą. Teisės aktų leidėjas nenurodė konkretaus koeficiento, fiksuotos sumos arba apskaičiavimo metodo. „Atitinkamai“ mažesnės kainos dydį turi nustatyti teismas, atsižvelgdamas į visas konkrečios bylos aplinkybes. Taigi atlikdamas vertinimą nacionalinis teismas gali atsižvelgti į tai, kas lėmė nepakankamą atitiktį, ar tai įvyko dėl organizatoriaus kaltės ir į galimybę organizatoriui išieškoti keliautojui sumokėtas sumas toliau verslo grandinėje arba iš valstybės. Nagrinėjamos bylos aplinkybėmis šiam vertinimui svarbūs veiksniai yra tai, kad nepakankamą atitiktį išimtinai lėmė dėl ekstremaliosios visuomenės sveikatos situacijos priimtos priemonės, kuriomis siekiama apsaugoti visuomenę, įskaitant keliautojus.

39. Galiausiai svarbu pabrėžti, kad Direktyvoje 2015/2302 nenustatyta konkretaus termino, per kurį turi būti sumokėta kainos sumažinimo suma, į kurią turi teisę keliautojas nepakankamos atitikties atveju. Kiek tai susiję su žalos atlyginimu, Direktyvos 2015/2302 14 straipsnio 2 dalyje reikalaujama jį išmokėti „be nepagrįsto delsimo“. Nepaisant to, kad, kalbant apie sumos, kuria sumažinta kaina, išmokėjimą, panašios nuorodos nėra, požiūris, kad kainos sumažinimo suma taip pat turi būti išmokėta „be *nepagrįsto* delsimo“, būtų suderinamas su direktyvos apsaugos tikslu. Nagrinėjamu atveju taikydamas tokį aiškinimą nacionalinis teismas galėtų atsižvelgti į kelionių organizatorių, kuriuos smarkiai paveikė COVID-19 pandemija, likvidumo problemas.

40. Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, manau, kad kainos sumažinimas, į kurį keliautojas turi teisę pagal Direktyvos 2015/2302 14 straipsnio 1 dalį, turi būti atitinkamas, atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes, o tai turi nustatyti nacionalinis teismas.

Išvada

41. Remdamasi pirma išdėstyta analize, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Landgericht München I* (Miuncheno I-asis apygardos teismas, Vokietija) pateiktą klausimą:

2015 m. lapkričio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2015/2302 dėl kelionės paslaugų paketų ir susijusių kelionės paslaugų rinkinių, kuria iš dalies keičiami Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 2006/2004 ir Direktyva 2011/83/ES bei panaikinama Tarybos direktyva 90/314/EEB, 14 straipsnio 1 dalis

turi būti aiškinama taip:

keliautojas turi teisę mokėti mažesnę kainą dėl nepakankamos atitikties vykdant kelionės paslaugų paketo sutartį, kai nepakankamą atitiktį lėmė apribojimai, nustatyti siekiant užkirsti kelią kelionės tikslo vietoje paplitusios infekcinės ligos plitimui, kai tokie apribojimai taip pat nustatyti keliautojo gyvenamojoje vietoje ir visame pasaulyje. Vis dėlto kainos sumažinimo dydis turi būti atitinkamas, atsižvelgiant į visas bylos aplinkybes, o tai turi nustatyti nacionalinis teismas.